

Selefizm: Çäkli howpmy ýa çäksiz howp?

Category: Filosofiýa, Kitapcy, Nukdaýnazar, Publisistika

написано kitapcy | 25 января, 2025

Selefizm: Çäkli howpmy ýa çäksiz howp? SELEFIZM: ÇÄKLI HOWPMY ÝA ÇÄKSIZ HOWP?

Musulman ýurtlar diniň we zorluk-zulmuň biri-biriniň içinden eriş-argaç bolup geçýän ýurtlary hökmünde üns merkezindäki ýerini yzygiderli diýen ýaly başgalara bermän gelýär.

Parahatçylyk manysyny berýän **silm** sözünden dörändigi aýdylýan yslam musulman jemgyýetleriň agdyklyk edýän dinidigine garamazdan, bu ýurtlar parahatçylyk (silm) ýurdy däl.

Ady silm (parahatçylyk) sözünden dörän bu dine uýanlary bilen parahatlyk söýüji adamlar bolup bilmeýişleri ýaly, olaryň ýaşaýan ýurtlary-da Darüsselam (parahatçylygyň ýurdy) bolup bilenok.

Musulman ýurtlar ganly geografiýalar bolşy ýaly, bu geografiralar ganly çäklerini çäksiz ýagdaýda yzygirerli giňeldip durýarlar.

Selefizmiň we jihadizmiň ganly çäkleri ýok, ganly çäksizlikleri bar.

Palestina konflikti, 1979-njy ýylyň Eýran rewolýusiýasy, Owganystanyň SSSR tarapyndan okkupirlenmegi ýaly üýtgeşmeler uzak wagtdan bäri jihat düşünjesiniň zamanabap dünýä garşy baş götermek, Günbatary ýykmak görnüşinde militaristik garaýyşa we praktika ýugrulyp täzedan formulirlenmegine sebäp boldy.

Siriýa urşy «El-Kaide», «YŞYD» ýaly militaristik jihatçy-terrorçylykly toparlaryň iman, jihat, kalaşnikow, uruş we ýeňiş düşüňjeleriniň binýadynda özlerine dini ideologiýalar işläp düzmelerine şert döretdi.

Jihat şygary astynda urup-ýençmeleri mukaddesleşdirmegi, guramaçylyk etmegi we giňden ýaýmagy sünni we şaýy dünýäsiniň meňzeş tarapydyr.

Durmuşyň tutuşlygyna jihatdygyny aýdýan jihatizm durmuşy tutuşlygyna urup-ýençmelere, zorluk-süteme öwürüp bilýär.

Iň uly ybadatyň jihatdygyny aýdýan jihatizm aslynda iň uly ybadatyň sütemkärlikdigini adamlaryň we jemgyýetiň boýnuna dakýar.

Jihat şygary astynda sütemkärligiň ybadatlaşdyrylmagy we dinleşdirilmegi jihatizmdir selefiligiň ortasyny hem-de soňuny düzýär.

Jihadizmiň we selefiligiň arasynda eriş-argaçlyk derejesinde ýakynlyk bar.

Selefizmiň radikal dini hereketleriň militan we urşujy gazanmagyň ideologiýasydyr.

Jihadizm bilen bitewileşen militan selefist ideologiýa diniň sa:p amal edilmegi, sa:p dini çeşmelere dolanyp gelmek, yslamy Kuranda motomot aýdylşy ýaly ýaşamak, Hezreti Pygamberimiziň (s.a.w), sahabalaryň, tabygynlaryň we olardan soň gelenleriň hutma-hut ýaşayşy ýaly ýaşamagy aňlatmaýar.

Selefizmiň modern dünýäni bütin gymmatlyklary we gurluşy bilen bile küpür yglan edip, olara garşy diniň adyndan jihat etmegi bütin geografiýalardaky musulmanlaryň ýeke-täk wezipesine öwürýär.

Selefizmiň we jihatizmiň Allanyň dünýäsine Allanyň düzgünini ýola goýmak üçin modern medeniýete garşy göreşmegi diniň özeni görnüşinde aňlara guýýar.

Jihadizmiň we selefizmiň belli bir geografiýasy ýok. Modern dünýä we Günbatara duşmançylykly garşydaşlygy, ýigrençleri, gahar-gazaplary aňsatlyk bilen ulanyp bilýän jihatizmdir selefizmiň dini wagyz-çykyşlar arkaly islendik geografiýa aralaşyp bilýär.

Selefizmiň-jihatizmiň aňsatlyk bilen bütin musulman ýurtlaryna ýaýramaga we islendik ýerden özüne militan ýygnamaga ukyplydyr.

Hiç bir musulman jemgyýetiň selefizmi-jihatizmden täsirlenmän, «bular ýaly zat bizde ýaýrap bilmez» diýip, arkaýynlanar ýaly ýagdaýy ýokdur.

Musulman jemgyýetler modernleşmekden (döwrebaplaşmakdan) yza galan jemgyýetlerdir. Musulman jemgyýetler demokratiýa, ylym, filosofiýa, adam hukuklary, rasionalizm we aýal-erkek deňligi

ýaly döwrebap gymmatlyklara daşdyrlar.

Modern döwürde yslamyň demokratiýa, ylym, zenan hak-hukuklary bilen utgaşyp-utgaşmaýandygy baradaky sowallaryň üstünde ýygýygydan jedelleşilýär.

Musulman dünýäsinde birküç sany synagy hasaba almasak, durnukly, dowamly, sistematiki demokratiýa tejriesi ýok.

Musulman geografiýasy modern dünýäniň daşynda galdygyça, oňa duşman bolupdyr we kesekileşipdir.

Modern dünýä keseki we duşmançylykly musulman jemgyýetlerinde modernleşen hem-de günbatarly bolan her bir zada duşmançylyk etmegi dine öwürdiler.

Döwrebaplaşmaga garşy gidýän musulman jemgyýetleri güýçlenmek we dogumlanmak üçin dine ýapyşdylar.

Her bir döwrebaplyga garşy çykmak üçin dine ýapyşmagy we dine ýüzlenmegi öňe sürýän çemeleşmäniň hiç hili intellektual tutarygy ýokdur.

Intellektual, teologik, pelsepewi, ruhy çuňluklardan binesip görnüşde döwrebaplaşyga garşy çykmak üçin dine ýapyşmak ideologiýasy ýüzleý we emeli maksatly jihadizmiň hem-de selefizmiň emele getirilmegine sebäp boldy.

Jihadizm-selefizm yslamyň duşmany hökmünde modernizmi we Günbatar medeniýetini garşysynda goýýar.

Modernizme, Günbatara eglişiksiz duşmançylyk, bulara garşy jihat arkaly göreşmek pikiri selefizmi, jihadizmi, yslamy syýasy-ideologik taýdan ýowuzlaşdyrýar, gödekleşdirýär, sütemkärligiň jihatlaşdyrlan militarizmini emele getirýär.

«Din Allaňky» bolýança kapyrlara garşy söweşmegi, ýer yüzünden küpür (pitne) ýok bolup gidýänçä jihat etmegi diniň iň esasy maksadyna we borjuna öwren jihadizm-selefizm sünnilikden, hanbaly-wahhabylykdan, umuman dini medeniýetiň hemmesinden iýmitlenip bilýär.

Selefizmi we jihadizmi diňe bir mezhep bilen çäklendirip bolmaýar. Selefizm-jihadizm nirde dini medeniýet bolsa, şol ýere syzyp we olardan iýmitlenip bilýän akgyňly ideologiýadyr. Selefi toparlardyr tarykatlaryň dini aňlama we ýaşaýyş-durmuş formalary kän nukdaýnazardan biri-birlerine meňzeş.

Selefilik we tarykatlar dini daşky formada ýaşaýarlar, diniň lafzy-literal düşündirişlerini oňlaýarlar.

Selefiler we tarykatlar filosofiýany, akyl-paýhasy, tankydy düşüňýäni ýigrenýärler, bulara dine perdelenip garşy çykýarlar. Selefiler we tarykatlar jemgyýetde sosial, syýasy-

ykdysady agalyk ediş ugurlaryny dowam etdirmek hem-de giňeltmek üçin öz aralarynda soňlanmaýan göreşiň içindedirler. Tarykatlary we selefileri garşy-garşy getiren düýp faktor özara sosial, syýasy-ykdysady agalyk sürmek dawasydyr.

Filisofiýa, ylma, akyl-paýhasa, tankydy düşüňjä garşy çykýan selefi toparlar ýaraga, sütemkärliğe ýüz urmagyň dini tutaryklaryny aňsatlyk bilen jihat düşüňjesinde tapybilýärler. Selefilik-jihadizm diňe Saud Arabystany, Müsür, Yrak, Owganystan ýa-da Çeçenistan bilen çäklenip oňjak ideologiýa däl.

Selefilik we jihadizm musulmanlaryň ýaşaýan ähli ýurtlarynda özünemilitanlar we müritler toplan bilmäge ukyplydyr.

Dini medeniýetiň iň gadymy çeşmelerinden özüne salgylanmalary tapyp bilýän selefilik we jihadizm musulman jemgyýetlerdäki ýowuzlygy we ýapyklygy Günbatara we modernleşen dünýämize garşy duşmançylykly maksatlar bilen öz islän ugurlaryna gönükdirip bilýän, guramaçylyk edýän, muny sütemkärlikler ylahyýeti bilen birlikde ýaraglandyrybilen täsirli we howply ýönelme hökmünde dowam etdirýär.

Bilal SAMBUR,

Ankaranyň Ýyldyrym Beýazıt adyndaky uniwersitetiniň mugallymy.

29.07.2022 ý.

© The Independentturkish Publisistika